

Олександр ДОБРЖАНСЬКИЙ (Чернівці)

УКРАЇНСЬКІ ДЕПУТАТИ ВІД БУКОВИНИ У ВИЩИХ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНАХ ВЛАДИ АВСТРІЇ (АВСТРО-УГОРЩИНИ) В 1848–1918 РОКАХ

Упродовж кількох десятиліть, починаючи із середини XIX ст., Австрійська (Австро-Угорська) імперія пережила низку важливих змін державного устрою, перетворюючись поступово в конституційну монархію з досить впливовим парламентом і розвиненими формами парламентаризму. Не залишилися осторонь цих процесів і українці Буковини.

Вперше про вибори до представницького органу влади в Австрії було оголошено в часи революції 1848–1849 рр. Налякана активністю громадян імперії влада спочатку планувала запровадити двопалатні державні збори (райхстаг), але потім, за виборчим законом від 1 липня 1848 р. державні збори оголошено однопалатними. Райхстаг формувався шляхом двоступеневих виборів. Один депутат обирався від 50 тис. населення. Не було жодних соціальних курій та майнового цензу. Обирати мали право всі австрійські громадяни чоловічої статі, які мали не менше 24 років, жили у своєму виборчому окрузі не менше 6 місяців і не були обмежені у громадянських правах. Кандидат у депутати повинен був мати не менше 30 років. Спочатку обиралися виборщики, на другому етапі виборщики таємним голосуванням обирали з поміж себе депутатів.

Як бачимо, виборчий закон 1848 р. був набагато ліберальнішим, ніж пізніші виборчі закони Австрії.

У результаті виборів 1848 р. на Буковині обрали 8 депутатів райхстагу, з них 5 українських селян, 2 румунських селян та одного німця – директора гімназії у Чернівцях.

Українськими депутатами стали Лук'ян Кобилиця (Вижницький виборчий округ), Юрій Тиміш (Сторожинецький виборчий округ), Василь Кирстюк (Кирсте) (Садгірський виборчий округ), Василь Моргоч (Кіцманський виборчий округ), Іван Доленчук (Сучавський виборчий округ).

Українські депутати були неписьменні й не знали німецької мови, тому слабо орієнтувалися в перипетіях парламентської боротьби. Тим не менше, в обговоренні двох питань та ухваленні рішень по них вони взяли участь. Першим було питання про умови скасування панщини, тобто чи повинні селяни платити поміщикам за звільнення від панщини. Під час поіменного голосування 31 серпня 1848 р. всі селянські депутати від Буковини разом із демократичним крилом парламенту проголосували проти викупу феодальних повинностей. Але більшість проголосувала за викуп.

Друге питання, яке викликало жвавий інтерес українських депутатів, стосувалося статусу Буковини. Українці відстоювали думку, що Буковина повинна залишитися у складі Галичини, на відміну від румунських бояр, які прагнули відділити край. Українські депутати розпочали активну кампанію подачі петицій від виборців, які прохали залишити Буковину у складі Галичини. У петиції сільських громад Серетського повіту на підтримку клопотання, яке подали депутати райхстагу В. Моргач, І. Доленчук, Г. Тиміш, В. Кирсте 15 грудня 1848 р. про збереження Буковини у складі Галичини, зазначалося: “вищеназвано запропонована [пропозиція] про неподільне об’єднання Буковини як 13 округи русинської Галичини є добре обдумане, глибоко осмислене національне і освітнє потреба буковинської русинської майже в три рази перевищеної народної більшості православного та греко-католицького віросповідання”¹. Ці слова показують, що малося на увазі залишити Буковину у нерозривній цілості саме з українською частиною Галичини (у Галичині на той час було 18 округів, із них 12 із переважно українським населенням), тобто створити окремий український коронний край у складі Австрійської імперії шляхом об’єднання 12 округів Східної Галичини та Північної Буковини як тринадцятого округу. Саме таку ідею відстоювала у цей час Головна Руська Рада у Львові.

У результаті петиційної кампанії до конституційної парламентської комісії було подано 4 петиції проти відділення, однак румунські бояри організували 4 петиції за відділення Буковини. Більшістю голосів комісія ухвалила пропозицію румунських бояр.

Австрійський райхстаг було розпущено 4 березня 1849 р. Після цього настав період неоабсолютизму, коли влада намагалася відмовитися від представницьких органів управління. Однак невдачі у внутрішній та зовнішній політиці примусили Франца Йосифа повернутися до ідей парламентаризму. У лютому 1861 р. опубліковано імператорський патент про створення вищого представницького органу – Державної Ради (Райхсрату).

Державна Рада Австрійської імперії розпочала роботу в 1861 р. Того ж року Буковина остаточно відокремилася від Галичини і стала окремим коронним краєм держави зі своїм крайовим статутом, місцевим сеймом та органами політичної влади на чолі з президентом.

Після перетворення Австрії в Австро-Угорщину Райхсрат став парламентом австрійської частини імперії – Ціслейтанії. Він складалася з двох палат – палати панів і палати депутатів. Перша в різні часи налічувала від 150 до 300 осіб², яких призначав особисто імператор. До другої депутатів обирали, спочатку з представників місцевих сеймів, а після 1873 р. шляхом виборів за куріяльною системою. В 1907 р. були запроваджені загальні вибори. Кількість депутатів у нижній палаті також зазнавала змін. 1861 р. обрали 323 депутати (з них 203 від австрійських земель), а в 1907 р. вже 516³. Головними функціями австрійського парламенту були: 1) ухвалення державного бюджету; 2) контроль за дією адміністративних органів

¹ Державний архів Чернівецької області. – Ф. 1 (Буковинська окружна управа). – Оп. 1. – Спр. 9578. – Арк. 2.

² Государственный строй и политические партии в Западной Европе и Северно Американских Соединенных Штатах. – Санкт-Петербург, 1903. – С. 29.

³ Лозинский С. Царствование Франца-Иосифа. – Петроград, 1916. – С. 68, 178.

(через різного роду депутатські запити); 3) розробка й ухвалення законопроектів. (Остаточно закони вступали в дію після того, як їх підписав імператор).

Як окрема коронна земля імперії, Буковина мала своїх представників у парламенті. Серед них були й українці. Від 1862 до 1873 р. членом палати панів був єпископ, а потім митрополит Євген Гакман, українець із Вашківців. Є відомості, що спочатку його прізвище було Топорюк⁴. Він – одна з найвидатніших постатей в історії Православної церкви Буковини. Його зусиллями буковинську єпископію було підвищено в ранг митрополії. Чимало зробив владика Євген для заснування Чернівецького університету, хоча й не дожив до його відкриття. Заслугою Є. Гакмана було те, що він намагався однаково визнавати права і українців, і румунів у Православній церкві. Без перебільшення можна сказати, що він стояв біля джерел буковинської толерантності і буковинської міжнаціональної злагоди.

Під час перших виборів до нижньої палати парламенту в 1861 р. депутатом обрали українця, уродженця Заставни Георгія Турецького⁵. Однак, не маючи належної підготовки, він не міг брати активної участі в роботі парламенту.

Після цього довгий час українці взагалі не мали змоги обрати своїх депутатів. Це пояснювалося низькою національною свідомістю переважної більшості українських селян, тиском із боку владних структур та заможних верств, недосконалим виборчим законодавством. Поступово на Буковині розвинувся український національний рух, українці створили власні національно-культурні та політичні товариства. Вже виборчу кампанію 1891 р. українські національні сили провели організовано і продумано, що дало позитивні результати. Депутатом парламенту обрали представника українського політичного товариства “Руська Рада” В. Воляна⁶. На вибір значним чином вплинув його особистий високий авторитет на Буковині. Нагадаємо, що В. Волян був багаторічним директором крайової лікарні, доктором медицини, професором Чернівецького університету. У 1897 р. депутатом палати депутатів став представник українського народовства Сидір Винницький. Однак, у 90-х роках XIX ст. українські депутати від Буковини ще не мали чітко визначеної політичної лінії поведінки в парламенті, досить часто міняли союзників, не проявляли особливої активності. Наприклад, В. Волян увійшов до парламентського клубу автономістів Гогенварта, до якого належали і румуни. Цей клуб об’єднався з польсько-німецькою проурядовою коаліцією, яка не допускала впровадження виборчої реформи на демократичних засадах, розширення прав окремих націй.

Новий етап у діяльності українських парламентарів настав у 1899 р., коли замість померлого Василя Воляна депутатом по виборчому округу Вижниця, Путила, Вашківці, Станівці, Кіцмань, Заставна обрали Миколу Василька⁷. Він належав до знатного українського буковинського боярського роду, більшість представників якого зволощилася (зрумунізувалася) в часи Молдавського князівства. На його біографії варто зупинитися окремо.

⁴ Архив внешней политики Российской империи (далі – АВПРИ). – Ф. 151 (Политический архив). – Оп. 482. – Д. 1616. – Л. 30 об.

⁵ *Wagner R.* Der Parlamentarismus und nationale Ausgleich in der ehemals österreichischen Bukowina. – München, 1984. – S. 38.

⁶ *Parlamentsarchiv (Wien).* Fragebogen an die P. T. Herren Reichsratsabgeordneten Basilius Wolan, s. 1–2.

⁷ *Ibidem.* Fragebogen an die P. T. Herren Reichsratsabgeordneten Nikolaj Ritter von Wassilko, s. 1.

Народився М. Василько 24 березня 1868 р. в селі Слободзія-Комарівці Сторожинецького повіту на Буковині. До 10 років він виховувався вдома під керівництвом матері в румунсько-німецькому дусі, а 1878 р. батьки скерували його до Відня на навчання в престижному закритому навчальному закладі Терезіанум. Юний Микола Василько вже тоді завів знайомства з багатьма однолітками, які пізніше стали впливовими людьми у внутрішній та зовнішній політиці Австро-Угорської імперії.

Після закінчення Терезіануму Василько вступив до Чернівецького університету і став студентом правничого факультету, де навчався до 1891 р.⁸ 1890-ті рр. стали надзвичайно важливими з точки зору ідейної еволюції М. Василька. Поступово він зближується з українським табором, згадавши про своє українське коріння. Великий вплив на нього в цей час справив В. Волян, який був одружений на рідній тітці М. Василька.

На виборах 10 грудня 1899 р. М. Василько обирався як представник русинів (українців), за нього віддали голоси всі виборщики Вижницько-Станівсько-Кіцманського виборчого округу. Вже перший його виступ у парламенті засвідчив, що українці отримали талановитого політика. Це сталося 1 березня 1900 р. Щоб добитися слова, М. Василько домовився з молодочехами, які поступилися йому чергою. Його виступ був позначений ґрунтовністю і багатоплановістю. Він торкнувся низки важливих тем, як-от недостатнє фінансування громадських робіт у краї, бездіяльність товариства Крайової культури, автохтонності українського та румунського населення краю, наголосивши на тому, що Буковина ще в часи Володимира Великого входила до складу Київської Русі, а потім належала до Галицького князівства. Крім того, М. Василько порушив питання про розвиток освіти українською мовою і створення в Буковині українських гімназій, про засилля румунського елемента в управлінні Буковинською православною митрополією і необхідність скеровувати в українські села священиків, які володіють українською мовою, про зміни в митній політиці Австро-Угорщини, які б розширили можливості прикордонної торгівлі на Буковині, про необхідність організації судноплавства по Дністру, про суперництво двох українських партій (народовців і москвофілів) тощо. М. Василько зумів привернути увагу поважного зібрання до проблем Буковини. Після його виступу впродовж кількох днів тривала дискусія, в якій взяли участь депутати барон Гурмузакі, др. Стефанович, Лупул. М. Василько давав їм аргументовані відповіді⁹. Враз він став популярним в австрійському парламенті як вправний оратор і розсудливий політик, який піклується про поліпшення економічного стану рідного краю та про забезпечення національних прав українського народу в Австро-Угорщині.

У грудні 1900 р. відбулися нові вибори до парламенту. Від українців Буковини депутатами стали М. Василько і Є. Пігуляк. Спочатку вони мало співпрацювали у парламенті, бо М. Василько в той час вважав себе старорусином (москвофілом), а Є. Пігуляк – народовцем. У результаті М. Василько об'єднався з галицькими депутатами Ю. Романчуком, В. Яворським, М. Королем, А. Косом і разом вони утворили “Руський клуб”, до якого увійшли і народовці, і москвофіли. Є. Пігуляк відмовився вступати до цього клубу, підтримуючи союз з іншим українським

⁸ *Norst A.* Alma Mater Francisko-Josephina. – Czernowitz, 1900. – S. 131.

⁹ *Василько М.* Справоздане посла Николая рицаря Василька о его деятельности в державній думі і в крайовому сеймі в роках 1898 до конца 1900. – Чернівці, 1902. – С. 3–25.

депутатом від Галичини – О. Барвінським. Таке роз'єднання тривало недовго. 27 лютого 1902 р. під час обговорення в парламенті бюджету М. Василько виступив зі знаменитою промовою, в якій найбільше піддав критиці кадрову політику віденського уряду за те, що він скеровував до Чернівців різних чиновників, які абсолютно не розумілися на місцевих справах і не хотіли перейматися місцевими проблемами. Про президента крайового суду Кляра, якого на Буковину прислали з Грацу, М. Василько сказав: “Не потребуємо президента суду, що сидить у християнско-німецькому товаристві, п'є там пиво і “робить” там політику. Ми потребуємо президента суду, що турбував би ся нашим краєм, нашими відносинами судовими, котрий інтелігенцію нашого краю притягав би, а не відтучав, як се тепер діє ся”¹⁰. Така різка критика призвела до того, що в Буковинському сеймі деякі політики спробували ізолювати М. Василька, не включивши його до жодної зі сеймових комісій. Це викликало сеймову кризу. Однак розрахунки противників М. Василька не справилися. Його підтримали українські народовські депутати сейму, а сам Василько зробив ще один важливий політичний крок, перейшовши з москвофільського в народовський табір. Таким чином, після цього М. Василько і Є. Пігуляк почали діяти в парламенті разом, підтримуючи тісні стосунки з депутатами від Галичини.

Перші роки ХХ ст. позначилися надзвичайною активністю українських депутатів з Буковини. М. Василько і Є. Пігуляк подали декілька десятків різного роду інтерпеляцій, звернень, запитів до різних установ, в яких піднімалися болючі питання українства. Серед них особливо варто відзначити запити “Про призначення прокурорських чиновників у Чернівцях, які не володіють українською мовою” від 3 травня 1901 р., “Про неприйняття українських студентів у Чернівецькому університеті” від 26 лютого 1902 р., “Про ставлення до українських учнів у Другій гімназії м. Чернівців” від 21 березня 1902 р.¹¹ та багато інших. Характерно, що вони торкалися як соціально-економічних, так і політичних та національних проблем краю. Чимало з цих звернень дали позитивний результат.

У 1905–1906 рр. в Ціслейтанії жваво обговорювалося питання про запровадження загальних виборів до парламенту. Ця ідея знайшла чималу підтримку і на Буковині. По містах і селах краю, починаючи від другої половини 1905 р., прокотилися численні віча, збори, наради, на яких висловлювалася підтримка введення загального, рівного, таємного і безпосереднього виборчого права до австрійського парламенту. Тільки в січні 1906 р. такі віча відбулися у селах Конятин, Кам'яна, Яблуниця, Берегомет-над-Прутом, Шипинці, Добринівці, Іспас, Нижні Станівці, Кабин, Оршівці, Розтоки, Черногузи тощо. Віча проходили надзвичайно урочисто. Крім вимоги виборчої реформи, на них висувалися питання про відкриття українських шкіл, запровадження української мови в справочинство, впорядкування відносин у Православній церкві¹².

Затверджений імператором 1 грудня 1906 р. новий виборчий закон до парламенту викликав на Буковині загальне схвалення, хоча не всі демократичні норми в ньому було витримано до кінця. До виборів допускалися тільки чоловіки віком від 24 років. Претендентом у депутати могла бути особа віком від 30 років. За кожною

¹⁰ *Василько М.* Посольська діяльність в державній раді і в крайовому сеймі в роках 1901–1903. – Чернівці, 1904. – С. 45.

¹¹ Там само. – С. 93, 96.

¹² Буковина. – 1906. – 7 січня, 13 лютого.

національністю закріплювалася певна кількість місць. Новий виборчий закон забезпечував українцям Буковини 5 місць у парламенті.

1907 р. відбулися вибори до парламенту за новим виборчим законом. Вони показали зростання сили українського національного руху. Усі п'ять кандидатів-народовців (М. Василько, Є. Пігуляк, І. Семака, А. Лукашевич, М. Спинул) із першого разу стали депутатами. Вони набрали 33 933 голоси, а їхні опоненти – москвофіли тільки – 10 626¹³.

У парламенті українські депутати від Буковини об'єдналися з українськими депутатами від Галичини і разом утворили “Український клуб”. Головною вимогою цього клубу стало створення української автономії в рамках Австро-Угорщини, до якої мали ввійти Східна Галичина, Північна Буковина і Закарпаття. Однак, 1909 р. буковинські депутати вийшли з “Українського клубу”, утворивши окремих “Буковинський клуб” на чолі з М. Васильком. Головна причина – розходження у поглядах на парламентську тактику. Галицькі депутати вважали, що потрібно проводити конфронтаційну політику і силою вибивати ухвали, які би мали користь для українців. Буковинські депутати і особливо М. Василько головний акцент робили на тактиці угод, компромісів, таємних домовленостей на особистому рівні. Вони вважали, що така поведінка дасть більше користі. Однак, попри тактичні розходження, в більшості парламентських питань українські депутати діяли спільно. М. Василько в цей час найбільшу увагу приділяв поборюванню москвофільства. Українські національні партії та товариства Буковини вели проти них активну боротьбу, неодноразово висуваючи у представницьких органах влади вимоги силою припинити москвофільську агітацію. Зокрема, одну з таких інтерпеляцій подали депутат Є. Пігуляк і товариші 3 лютого 1909 р. на другому засіданні XVIII сесії райхсрату, другу – депутат А. Маликом та інші на 14-ому засіданні XX сесії райхсрату 9 грудня 1909 р.¹⁴ тощо. Але особливо великого розголосу набув виступ М. Василька у Райхсраті 11 грудня 1909 р. Він заявив, що на початок XX ст. москвофільство в Галичині і на Буковині вже майже щезло. Існували тільки рештки “старорусинів” – “альтрутенив”. Однак після революції в Росії та виборів 1907 р. в Австро-Угорщині москвофільство знову почало набирати сили через його підтримку з боку поляків в Галичині та надходження російських рублів. Промовець відзначив особливу роль депутата російської Державної Думи В. Бобринського в інспіруванні москвофільського руху і закликав владу розпочати енергійну боротьбу проти цієї течії¹⁵.

Виступ Василька, а також його особисті звернення до влади справили враження. У травні 1910 р., вперше в історії герцогства Буковина, австрійська влада провела акцію із закриття одночасно кількох москвофільських товариств (“Общество русских женщин”, “Карпат”, “Русско-православный народный дом”, “Русско-православный детский приют”, “Русско-православная читальня”, “Русская дружина”), а також москвофільських бурс у Чернівцях і Сереті. Загалом послідовна антимосквофільська позиція українських депутатів парламенту від Буковини

¹³ Haus-Hof und Staatsarchiv im Wien, interna XL, karton 223 (Die russische Aktion und unsere Gegenaktion in der ruthenische Frage in Galizien und der Bukowina. 1913), s. 83 v.

¹⁴ Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrates im Jahre 1909. XVIII. Session. – Bd. 1. – S. 531; Stenographische Protokolle [...] im Jahre 1909. XX. Session. – Bd. 1. – S. 778.

¹⁵ Stenographische Protokolle [...] im Jahre 1909. XX. Session. – Bd. 1. – S. 953–959.

привела до того, що напередодні Першої світової війни москвофільський рух в краї майже перестав існувати, а національні партії значно зміцнили свої позиції.

У 1911 р. було проведено останні вибори до Райхсрату Ціслейтанії. На Буковині вони відбулися досить спокійно. З величезною перевагою перемогли представники українських національних сил. Депутатами парламенту стали, крім Миколи Василька, Антін Лукашевич – директор крайової ради, Ілько Семака – надрадник крайового суду у Чернівцях, Микола Спинул – народний вчитель, Степан Смаль-Стоцький – професор Чернівецького університету. 16 липня 1911 р. всі українські послы з Галичини і Буковини зібралися на нараду, на якій заснували Український парламентський союз. Головою його став К. Левицький, а заступником М. Василько.

У передвоєнні роки українські депутати з Буковини брали активну участь в обговоренні і вирішенні проблем, які мали велике значення для всього українства Австро-Угорщини. Вони активно долучилися до боротьби за український університет у Львові. Для тиску на владні структури використовували різні тактики. М. Василько чимало зробив, особисто зустрічаючись із найвищими посадовими особами імперії, в тому числі з імператором Францом Йосифом. Однак, коли потрібно було, депутати з Буковини разом із своїми колегами з Галичини вдавалися і до радикальніших дій. Досить поширеним методом боротьби тоді стали обструкції. Так, під час засідань 1912 р., побачивши, що віденська влада не переймається університетським питанням, М. Василько започаткував обструкцію. Він говорив у бюджетній комісії понад 6 годин, потім із обструкційними промовами виступали Т. Окуневський, Є. Левицький. Своєрідним рекордсменом не тільки серед українських депутатів, але й усього парламенту став Л. Бачинський, який промовляв майже 14 годин. Спільні зусилля українців різних земель дали позитивний результат. У січні 1913 р. українські та польські депутати за підтримки центральної влади нарешті уклали довгоочікувану угоду в університетській справі, в якій зазначалося: “Український університет буде засновано не пізніше 1916 р. законодавчим актом, який і визначить місце університету”¹⁶. Зазначена угода остаточно не вирішувала університетську проблему, але українська громадськість її розцінювала як значний крок уперед і породжувала надію на мирне розв’язання проблеми.

Так само активно діяли буковинські депутати парламенту і в питанні про новий виборчий закон до Галицького сейму, про визначення зовнішньополітичних пріоритетів імперії, про фінансування військових витрат та багато іншого. Впродовж усього передвоєнного періоду зберігалися розбіжності в тактиці дій між основною масою галицьких і буковинських депутатів, які на чолі з М. Васильком традиційно займали поміркованішу позицію стосовно уряду, прагнучи послідовніше вести діалог із представниками влади через свого лідера.

Після початку Першої світової війни більшість буковинських депутатів парламенту змушена була перебраться до Відня. Тут вони продовжили політичну діяльність, співпрацюючи з Головною Українською Радою, а з 30 квітня 1915 р. із Загальною Українською Радою (заступником голови ЗУР став М. Василько¹⁷). Пізніше деякі буковинські парламентарі ввійшли до складу Української парламентської репрезентації.

¹⁶ Державний архів Львівської області. – Ф. 26 (Львівський університет). – Оп. 13. – Спр. 545. – Арк. 37–39.

¹⁷ *Левицький К.* Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918. – Львів, 1928. – С. 154–156.

Однак, між депутатами з Галичини і депутатами з Буковини продовжували існувати чималі суперечки. Врешті-решт буковинські депутати 3–5 грудня 1916 р. об'єднались в окрему організацію – Союз українських парламентських та сеймових депутатів Буковини на чолі з М. Васильком¹⁸. Щоправда, деякі депутати працювали окремо. Наприклад, С. Смаль-Стоцький став активним членом Союзу визволення України, займався викладацькою та виховною роботою у таборах українських військовополонених. Найнебезпечнішим, звичайно, було становище депутатів, які залишилися в Чернівцях. Вони постійно були під загрозою репресій з боку російських окупантів. Наприклад, М. Спишула разом із кількома іншими відомими особами інших національностей заарештували 3 вересня 1914 р. і відправили до Сибіру¹⁹. Американське посольство в Петрограді клопоталося про долю засланих буковинців. Майже 14 місяців заручники знаходилися в Тобольську. Їх змогли повернути із заслання тільки в 1916 р. через шведський червоний хрест.

В умовах війни головними напрямками діяльності буковинських парламентарів були: інформувати австрійську і німецьку пресу про український народ, видавати меморандуми, звернення, політичні брошури, газети і поширювати їх в політичних колах Австро-Угорщини; вимагати звільнення незаконно арештованих та інтернованих, захищати українське духовенство, надавати можливість біженцям повернутися до рідних домівок; добиватися утворення окремого українського коронного краю в рамках Австро-Угорщини та незалежної української держави з територій, що входили до складу Росії та ін.

Відомо, що під час переговорів у Брест-Литовську 1918 р. М. Василько справляв чималий вплив на керівника австрійської делегації графа О. Черніна, який 6 лютого 1918 р. записав у своєму щоденнику таке: “Ввечері приїхали в Брест. Візнер відмінно і без втоми працював; становище стало більш зрозумілим ще й тому, що вчора приїхав лідер австрійських русинів, Микола Василько. І хоча він, мабуть, захоплений тією роллю, яку тепер грають у Бресті його російсько-українські товариші, висловлюється тут більш національно шовіністично, ніж раніш у Відні, нам все-таки вдалося остаточно з'ясувати мінімум українських вимог”²⁰. Так, завдяки зусиллям М. Василька підписали таємний протокол, який передбачав створити у майбутньому окремий український коронний край у складі Австро-Угорщини. На жаль, під тиском польських політичних сил, цю ідею так і не втілили в життя.

Загалом, українські депутати австрійського парламенту від Буковини на початку ХХ ст. були відомими і досвідченими політиками, які професійно працювали у вищому представницькому органі Ціслейтанії, справляли істотний вплив на розробку законодавчих актів, їх обговорення та прийняття. В їхньому полі зору, крім загальноавстрійських, постійно перебували загальноукраїнські та буковинські проблеми. З розпадом Австро-Угорщини всі вони стали активними діячами визвольних змагань українського народу в 1917–1920 рр., розбудови УНР та ЗУНР.

¹⁸ *Левцицький К.* Історія визвольних змагань галицьких українців... – С. 470–472.

¹⁹ АВПРИ. – Ф. 135 (Особый политический отдел). – Оп. 474. – Д. 169. – Л. 59.

²⁰ *Чернин О.* В дни мировой войны. – Москва; Петроград, 1923. – С. 265–266.